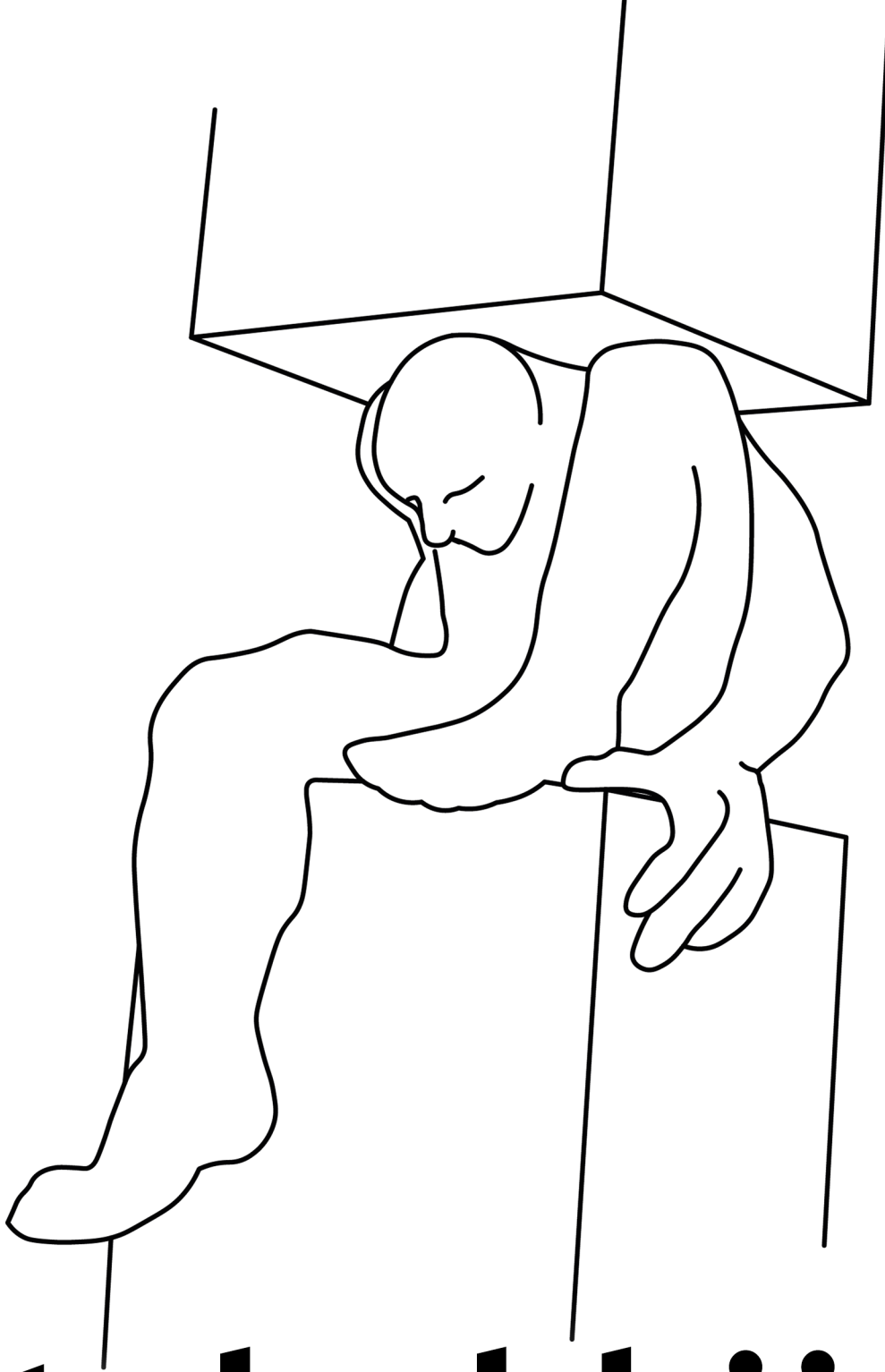

noktasız

e-ISSN: 2757-7430

düşünce dergisi

sayı 14
güz 2025

tahakküm

Yayımcı ve Yayın Yönetmeni
Suat Kutay KÜÇÜKLER

Felsefe Alan Editörleri
İrem BAYRAKTAR
Zeynep İlayda ÖZKURT YUMAK

Mimarlık ve Sanat Tarihi Alan Editörü
Hande Beril KÜÇÜKLER

Dil ve Çeviri Editörleri
Dilan BOZKURT
Tuğba DURAN

Yayın Kurulu Üyeleri
Buse GÜRELİ
Elif ÖZMEN

Mizanpaj
Hande Beril KÜÇÜKLER

Yazışma Adresi
iletisim@noktasizdergi.com

e-ISSN: 2757-7430

 /noktasizdergi
 www.noktasizdergi.com

Tahakküm.

İnsan varoluşunun her alanında bir “tahakküm” görmek mümkündür. Dil, sanat, politika, toplumsal ve hatta kişisel ilişkiler, tahakküm kurma girişimlerinin ve buna karşılık tahakkümü kırma direnişlerinin sahnesi olmuştur. Tahakküm kavramı, karşıtıyla kurduğu zorunlu ve içsel bir diyalektik ilişki ile insan varoluşunun her alanında aynı zamanda tahakküme karşı özgürleşme pratiklerinin de ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Tahakküm kelimesinin etimolojisinde, Arapça'da hkm kökünden gelen “yargıçlık veya egemenlik yetkisine sahip olma, egemenlik taslama, keyfi yönetim” anlamları durmaktadır. Dolayısıyla bir tahakküm sorgusu, tahakküm eden faili, diğer bir deyişle egemen olanı, iktidarı veya güç sahiplerini sorgulamayı beraberinde getirecektir. Tahakküm, bir “gönüllü kulluk” ile mi kurulmaktadır yoksa “rızanın imalatı” mı söz konusudur?

Noktasız Dergi, on dördüncü sayısında “tahakküm” başlığını ele alıyor.

Noktasız Dergi, aşağıdaki dizin ve kataloglara dahil edilmiştir:
EuroPub: Directory of Academic and Scientific Journals, Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD), Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), Scientific Journal Impact Factor, Academic Resource Index, Directory of Research Journals Indexing (DRJI), idealonline

içindekiler

■ MAKALELER

01 **KADIN DAYANIŞMASI VE
KADIN ÖRGÜTLENMELERİ**
Hatice Tezer ASAN

■ DÜŞÜNCE YAZILARI

22 **BASKININ ZİNCİRİ VE BENLİĞİN DEVİNİMİ**
Almira CAMGÖZLÜ

28 **KÜLTÜR ENDÜSTRİSİNİN TAHAKKÜMÜ**
Beril YAZICI ÖZEL

32 **TAHAKKÜM İÇİNDE KADIN KADIN
İÇİNDE TAHAKKÜM**
Derya YILDIRIM

36 **UTANCIN KISKACINDA TAHAKKÜMÜN SESSİZ
İZLERİ**
Seher GÜNDÜZ

■ İNCELEME YAZILARI

40 **ERKEK KİTABI: TOPLUMUN ERKEKLİK ALGISININ
DİLİMİZDE VE EDEBİYATIMIZDAKİ İZ DÜŞÜMLERİ**
Beyza BAYRAK

■ ÇEVİRİLER

43 **ERMENİSTAN İÇİN NE KADAR ÜZÜNTÜ DUYMALİYİZ?**
Oran RABER
Çeviri: Suat Kutay KÜÇÜKLER

DOSYA DIŞI

■ MAKALELER ■

**TARİHİ ÇORLU EVİ'NİN HALK BİLİMSEL
AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**
Elif VATANSEVER

48

Tahakküm içinde Kadın, Kadın İçinde Tahakküm

Derya YILDIRIM

Tahakkümde yaşamak ama bunu kendi isteğin sanmak mümkün müdür? Baskıdan kurtulmak istemek ve kurtuluşu belki de yeni tahakküm haline getirmek ya da tahakkümü kendinle özdeşlemek... Baskı, toplumun en temel yapı taşı olan ailede başlar ve kendini yeni bedenlerde devam ettirir. Keza ataerkil bir sistemde büyümüş bir kız çocuğunda da tahakküm, ailede başlar. Kız yumuşak başlı olmalıdır, denileni yapmalıdır, erkek işlerini yapmamalıdır, yetişkin olduğunda evlenmelidir, kocasının sözünden çıkmamalıdır, iyi eş olmalıdır, çocuklarına ve eşine bakmalıdır... En nihayetinde çocukluktan getirilen bu düşün-

DOI: doi.org/10.5281/zenodo.14889425

celer, bireyin düşünce şemalarını oluştururlar ve bireyi kısıtlamalarına rağmen birey için bir doğru haline gelirler. Bireyi kısıtlayan bu baskıcı doğrular dünyaya gelen yeni kuşaklara aktarılan bir kısır döngüyü oluştururlar. Bu döngüyü kırmak ise kolay değildir çünkü bireyler başkaları tarafından kendilerine dayatılmış olan bu düşüncelerin kendi düşünceleri olduğuna inanırlar. İskender Pala'nın kitabında değindiği ve Cenap Şahabeddin'in de dediği gibi "Köhne fikirler paslanmış çivilere benzer, yerlerinden kolay kolay sökülemezler."¹

Bireyde merak duymanın, sorgulamanın henüz yeni başladığı en küçük yaşlarda; bireyin önüne set çekilir, kalıplaşmış düşünceler bireye dayatılmaya başlanır ve salt doğrunun bu olduğuna inanması beklenir. Oysaki Dünya'nın oluşumundaki önemli bir görüş olan Büyük Patlama dahi bir teoridir ve teoriler bile değişmeye açıktır. Birey kendine yersiz gelen düşünce ve davranışları sorgulamaya başladığı anda sosyal çevresi ve toplum tarafından bireyin önüne birtakım kendine ait olmayan kalıp düşünceler serilir. Belli bir süre bu düşünce ve davranışlara birey dirense bile dışlanacağı düşünerek, bu düşüncelere uyum sağlar ve artık bu düşünceler kendi düşünceleri haline gelir. Peki gerçekten kendi düşünceleri midir bu düşünceler, yoksa ona dayatıldığı için mi kendi düşünceleri olmak zorunda kalmıştır? Basit bir örnek vermek gerekirse yaşadığımız bu ataerkil toplumda iki kişi evlenirken düğün yapmayı yersiz bulsalar bile düğün yapmak zorunluluğunu hissetmeleri ne kadar kendi düşünceleri olabilir? Evlilik örneğinin arka planına kabaca bakacak olursak düğün yapmadan evlenmiş bir kadın hakkında toplum ne düşünür? Ya da gelinliğine kırmızı kuşak bağlamamış bir kadın hakkında toplum ne der? Kırmızı kuşak adetinin aslında ilk başlarda bereket anlamı taşıdığını ancak günümüze anlamını değiştirerek

geldiğini Emine Çakır'ın yazısında şu şekilde görebiliriz "...bu ritüel, gelinin gideceği yere uğur ve bereket getireceği ve gideceği yerde gayretli, iffetli ve doğurgan olacağı gibi anlamlar taşır. Fakat ritüelin son zamanlarda bahsedilen bu anlamlarının unutulmaya başlandığı, anlam kötüleşmesine uğrayarak yozlaştığı, yerini bekâret algısına bıraktığı belirlenmiştir."² Aslında günümüzde yazısız bir kural olarak ataerkil toplumun kadına dayattığı zamanla anlamı değişmiş olan bu davranış, bir nevi kadının erkeğe bir hediye olarak sunulması düşüncesidir. Peki bir kadının hediye olarak başkasına sunulması ve kadının değerinin bu şekilde belirlenmesi ne kadar kadının kendi isteği olabilir? Kim başkası için kendisinin bir hediye olarak sunulmasını ister? Burada Nihan Kaya'nın İyi Toplum Yoktur kitabından bir alıntı yapmak gerekirse "Evlilik töreni iki insan arasındaki bağ üzerine kuruluyor gibi görünse de, geleneksel zihniyetin içinden düzenlenen bir nikahta gelin ve damat törenin öznesi değil, nesnesi durumundadırlar."³ Ataerkil toplum küçük yaşlardan beri basamak basamak bu davranışları "olması gereken davranışlar" olarak inşa eder ve kadın da bu davranışların olması gerektiğini düşünerek yerine getirir. Soruyu tekrarlamak gerekirse bu düşünce ve davranışlar bireyin kendi düşüncesi midir, yoksa baskı yapılarak bireyin kendi düşüncesi olduğuna mı inandırılmıştır?

Toplumumuzda yaygın olarak kabul görmüş iki örnek üzerinden bu konuyu ele almak mümkündür. İlk olarak ele alınabilecek örnek günümüze baskılarla gelmiş köhne fikirlerden biri olan "iyi anne" olmaktır. İyi annelik adı altında "Anne sürekli çocuğuyla ilgilenmelidir", "Çalışan anne çocuğuna iyi bakamaz", "Anne hem ev işlerini

1 İskender Pala, *İki Darbe Arasında: İlginç Zamanlarda* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2010), 39.

2 Emine Çakır, "Gelin Kuşağı: Bekâret Kuşağı Mı Bereket Kuşağı mı?", *Milli Folklor* 17, (2022): 134.

3 Nihan Kaya, *İyi Toplum Yoktur: Günlük Hayatta Toplumun Bireyi İstismar Biçimleri* (İstanbul: İthaki Yayınları, 2022), 32.

yapmalı hem çocuğu için çabalamalıdır”, “Anne fedakâr olmalıdır” gibi söylemler benimsenmiştir. Birçok anne çocukları için yapılması gereken toplumca dayatılmış ve doğru olduğu kabul ettirilmiş bu düşünce ve davranışları gerçekleştirirler dahi kendilerini iyi anne olarak görmüyorlar. Peki toplum için süregelen doğru davranışlar bunlarsa neden hala birçok anne eksik hissediyor ya da daha fazlasını yapması gerektiğini düşünüyor? Çocuk büyütme süreci iki kişinin sorumluluğunda olan bir durumken anne yer yer babanın da rolünü üstlenebiliyor. Dolayısıyla annenin, bunların hepsini yapması gerekiyor, çocuğunun tüm gereksinimleri onun sorumluluğu olarak görülüyor ve bunları yerine getirmezse toplumca “kötü anne” olarak damgalanıyor. Ancak aynı şekilde baba, bazı zamanlarda çocuğuyla ilgilendiğinde eşine yardım ediyor olarak gözükmüyor ve «iyi baba» konumuna konuluyor. “İyi ebeveyn” olmak toplumsal açıdan anneye büyük bir sorumluluk yükleyen, bu nedenle edinilmesi zor bir ünvan iken nitekim baba için genellikle daha kolay bir şekilde edinilebilen bir ünvan halini alır. En sonunda herkes gibi sosyal bir varlık olan kadın toplumun bu baskıcı yaklaşımından dolayı kendini sadece bir anne olarak görmeye ve tanımlamaya başlıyor. Annenin de -ataerkil toplumda yaşayan bir kadın olarak- “iyi anne” tanımını, zamanla toplumun “iyi anne” tanımıyla yer değiştiriyor.

Diğer ele alınabilecek bir örnek ise kadının iş hayatında olması durumudur. Ataerkil toplumda “kadın işi” olarak adlandırılan meslekler harici kadınların iş hayatında oluşu halen alışılmamış ve engellenmeye çalışılan bir durumdur. Meslekleri cinsiyetleştirmek davranışı ise en küçük yaşlarda toplum tarafından bireye dayatılmaktadır. Ataerkil toplumda bilinen bir durumu örneklendirmek gerekirse bugün mühendis veya tekniker olarak çalışan bir kadının inşaat sahalarında ciddiye alınmamakta ve kadın olduğu için

işi yapamayacağını düşünülmeğe olduğunu görebiliriz. Baskılar her zaman şiddetle, zarar vermeyle olmadığı gibi düşünceler ve davranışlar ile de gerçekleşir. Kadınlara baskıyla küçüklükten beri doğru olduğu söylenerek dayatılan bu düşünceler, baskıcı toplumda yaşayan kadınlarda da artık kadın ve erkek işi olarak düşünce şemaları oluşturur. Böylece bu düşünce ve davranış kalıpları bir döngü gibi nesiller boyunca bunu fark eden biri değiştirene kadar devam eder. Burada Nihan Kaya’dan bir alıntı daha yapmak gerekir ise “Hayatta kendinize ait herhangi bir şey yaratmış bir kadınsanız, size dayatılan bu baskıya bir yerden çizgi çekmediğiniz sürece herhangi bir iş ortaya koymanızın imkânız olduğunu biliyorsunuzdur.”⁴

Baskıcı toplumlar, bireylere; küçük yaşlarından itibaren bireyin kendi düşüncelerini, isteklerini hiçe sayarak toplumun düşünce ve davranışlarını doğru olduğunu dayatarak bir hâkimiyet kurarlar. Böylece bu düşünceler de bireylerin en başında kendilerine ait olmasa da zamanla dayatıldığı için kendi düşünceleri haline gelir. Mustafa Kemal Atatürk de bu tahakkümü yıkmak ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak amacıyla gerek hukukta gerekse toplumsal yaşamda birçok düzenlemelerde bulunmuştur. Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi, çalışma hayatında kadın istihdamının artırılması ve eğitimde cinsiyet eşitliliğinin sağlanması bu düzenlemelerin başlıca örnekleri arasında gösterilebilir. Bu tahakkümden çıkabilmek için ise kadınlar ve erkeklerin küçüklüğümüzden bu yana bizlere dayatılan baskıcı düşünce ve davranış kalıplarından sıyrılması ve bunları sorgulaması gerek ki bu döngü yıkılabilsin. Tüm bu bilgiler ışığında Mustafa Kemal Atatürk’ün “İnsan topluluğu kadın ve erkek denilen iki cins insandan oluşur.

4 Kaya, *İyi Toplum Yoktur: Günlük Hayatta Toplumun Bireyi İstismar Biçimleri*, 135.

Kabil midir ki bu kütlenin bir parçasını ilerletelim, ötekini ihmal edelim de kütlenin bütünlüğü ilerleyebilsin? Mümkün müdür ki bir cisim yarısı toprağa bağlı kaldıkça, öteki yarısı göklere yükselebilsin?»⁵ sözü bu döngünün yıkılabilmesi için izlenmesi gereken yolda aydınlatıcı bir meşale olacaktır.

KAYNAKÇA

Aydın, Lokman. "Ortaöğretim Tarih Öğretim Programları ve Ders Kitaplarının Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Açısından İncelenmesi ve Değerlendirilmesi", *XVIII. Türk Tarih Kongresi*, (2022): 416.

Çakır, Emine. "Gelin Kuşağı: Bekâret Kuşağı Mı Bereket Kuşağı Mı" *Milli Folklor* 17. (2022): 145-158.

Kaya, Nihan. *İyi Toplum Yoktur: Günlük Hayatta Toplumun Bireyi İstismar Biçimleri*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2022.

Pala, İskender. *İki Darbe Arasında: İlginç Zamanlarda*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2010.

⁵ Lokman Aydın, "Ortaöğretim Tarih Öğretim Programları ve Ders Kitaplarının Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Açısından İncelenmesi ve Değerlendirilmesi", *XVIII. Türk Tarih Kongresi*, (2022): 416.